

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОВАЛЬСЬКИЙ АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 330.322.3:644.6

**УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ІНВЕСТУВАННЯ
В ПІДПРИЄМСТВА КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кузіна Руслана Віліївна,
Одеський національний економічний
університет, професор кафедри
бухгалтерського обліку та аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Рєпіна Інна Миколаївна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри бізнес-економіки та
підприємництва;

доктор економічних наук, професор
Балан Олександр Сергійович,
Одеський національний політехнічний
університет,
завідувач кафедри публічного управління та
адміністрування.

Захист відбудеться «13» травня 2021 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.03 Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий «12» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.О. Пудичева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Комунальна інфраструктура являє собою найважливішу галузь сфери послуг, від стану і розвитку якої залежить якість життя населення України. На сьогодні, незважаючи на реформування, комунальні підприємства (КП) знаходяться в складному становищі, ефективність роботи залишається низькою. Як і раніше на утримання КП витрачаються значні бюджетні кошти. Незбалансованість міжбюджетних відносин і нескоординованість фінансових потоків ведуть до дефіциту інвестиційних ресурсів, необхідних для поліпшення технічного стану комунальної інфраструктури.

На сучасному етапі економічного розвитку країни пріоритетом є нарощування інвестицій та подальше економічне зростання.

У комунальному господарстві формування ринку передбачається внаслідок упровадження механізму партнерства держави і приватного бізнесу, залучення інвестицій. Успіх партнерства залежить від розвиненості фінансово-економічних механізмів ринку, що вимагає істотних теоретичних розробок і практичних зусиль, особливо в умовах економічної неоднорідності комунальних підприємств.

Нині питання регулювання інвестиційного розвитку набувають особливої актуальності в умовах посткризового розвитку економіки України, обмеженості фінансових ресурсів і необхідності розв'язання суперечливого завдання: залучення приватних інвестицій при жорсткому регулюванні тарифів, що істотно подовжує терміни їхньої окупності. Проблемам реформування комунальних підприємств присвячені наукові роботи О. Апостолюк, О. Балан, Л. Беззубко, Л. Бражнікової, П. Бубенка, М. Волосевич, О. Димченко, Н. Коваль, В. Данилишин, Т. Качали, І. Михасюка, О. Ореховської, О. Панасенко, М. Савіної, О. Сухай, І. Яремка. Регулювання інвестиційного розвитку економічних систем, зокрема житлово-комунальних господарств, розглянуто у працях С. Буковинського, З. Варналія, С. Злупка, М. Крупки, Р. Кузіної, З. Люльчак, І. Мойсеєнко, О. Підхормного, І. Репіної, О. Солодкого, О. Тищенка, А. Хоронжий, В. Чижа та інших.

Актуальність цієї проблематики та динамічні зміни інвестиційних передумов розвитку комунальної інфраструктури потребують постійних досліджень теоретичних і прикладних засад інвестиційного забезпечення, що обумовило вибір теми, мети, завдань, логіку, напрями дослідження та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Одеського національного економічного університету та є складовою наукових тем досліджень, зокрема: комплексної теми кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ОНЕУ «Управління вартістю та фінансове забезпечення структурної модернізації реального сектора економіки України», яка містить підготовлений здобувачем розділ «Інвестування в комунальний сектор

економіки: питання оподаткування» (ДР № 0118U000818, термін виконання 2015-2019 роки); комплексної теми кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності: «Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств», у межах якої досліджено модель системи стратегічного управління та планування комунальними підприємствами (ДР № 0118U000816, термін виконання 2018-2022 рр.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробленні теоретико-концептуальних та інструментарно-методичних засад підвищення ефективності управління інвестиціями в підприємствах комунальної сфери.

Необхідність досягнення окресленої мети зумовило потребу в постановці та вирішенні таких науково-практичних завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення категорії «комунальне підприємство», «управління ефективністю інвестицій комунальних підприємств», «бізнес-модель управління у сфері комунальної інфраструктури»;
- розвинути класифікацію комунальних підприємств з урахуванням інформаційних потреб громади;
- розробити модель системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств;
- провести аналіз діяльності підприємств комунальної інфраструктури для виявлення найбільш інвестиційно привабливих комунальних підприємств;
- провести кореляційно-регресійний аналіз показників діяльності підприємств комунальної інфраструктури для виявлення найбільш значущих факторів, що впливають на рівень ефективної діяльності комунальних підприємств;
- розробити інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури;
- обґрунтувати комплексний методичний підхід до оцінювання рівнів ризиковості інвестиційних проєктів;
- сформулювати концептуальний підхід щодо методики оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури;
- удосконалити методику оцінювання комерційної ефективності інвестиційних проєктів;
- розвинути теоретико-практичні засади формування бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури.

Об'єктом дослідження є інвестиційна діяльність у сфері комунального господарства, зокрема управління ефективністю залучення інвестицій.

Предметом дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка методичних рекомендацій щодо управління ефективністю інвестиціями підприємств комунальної інфраструктури.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертації є загальнонаукові та емпіричні методи пізнання досліджуваних явищ і процесів. Використання діалектичного методу забезпечило розкриття

інформаційного змісту діяльності комунальних підприємств. На базі системного підходу та логічного моделювання розроблено стратегічні підходи до управління інвестиціями. Історичний і логічний методи, а також метод наукової абстракції застосовувалися при формулюванні понятійно-категоріального апарату. У процесі дослідження також використано порівняльно-правовий метод; методи індукції, дедукції та систематизації; вертикального аналізу й синтезу, анкетного опитування. У роботі застосовано інституціональний підхід до побудови механізму залучення фінансових ресурсів; а також метод теоретичного узагальнення – для формулювання висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії, методології та організації управління ефективністю інвестування в комунальні підприємства, законодавчі та нормативно-правові акти органів державної влади України, директиви ЄС, статистичні та звітні дані підприємств. Емпіричною базою для забезпечення доказовості теоретичних положень, достовірності висновків і рекомендацій, обґрунтування великої кількості звітної інформації стала фінансова звітність вітчизняних підприємств, які належать до комунального сектора, а також дані анкетування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми формування системи теоретико-концептуальних і методичних засад підвищення ефективності управління інвестиціями в підприємствах комунальної сфери, розробці рекомендацій щодо методики відбору оптимального інвестиційного рішення та подальшого застосування в Україні, а саме:

удосконалено:

- критеріальну базу категорій «комунальне підприємство», «управління ефективністю інвестицій», «бізнес-модель управління у сфері комунальної інфраструктури» через доповнення використовуваних критеріїв принципом самоокупності; «управління ефективністю інвестицій» – доповнено комплексним підходом до підвищення рівня самоокупності об'єкта інвестування та умови мінімального ступеня ризику в поточному та довгостроковому періодах. Термінологічно-понятійний апарат дефініції «бізнес-модель управління у сфері комунальної інфраструктури» визначено як комплексну систему стратегічних дій і взаємин зі створення цінності для споживача при оптимальному розподілі ресурсів з метою утримання вартості в цілісному ланцюжку її створення;

- модель системи стратегічного управління та планування комунальними підприємствами, яка, на відміну від наявних, є комплексною, структурно-логічною послідовністю етапів формування стратегії розвитку комунальних підприємств і дає можливість сформулювати стратегічну концепцію розвитку та її визначення з ідентифікацією проблем та показників ССП, цілепокладання та забезпечення узгодженості, обов'язкової ідентифікації та оцінювання портфеля інвестицій, що дозволяє в підсумку планувати операційну діяльність, здійснити подальшу імплементацію та моніторинг результатів;

- інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури, який, на відміну від діючих, що носять фрагментарний характер, є системою взаємодії економічних і фінансових методів, способів, що виражаються в організації, плануванні, стимулюванні ефективного використання інвестиційних ресурсів;

- комплексний методичний підхід до оцінювання рівнів ризиковості інвестиційних проєктів, яка здійснюється суб'єктами господарювання комунального сектора із застосування методів математичної статистики та експертних оцінок;

- методичні засади оцінювання комерційної ефективності інвестиційних проєктів, яка, на відміну від наявних, доповнена розрахунком впливу внутрішніх факторів на рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств за допомогою методу таксономії;

набули подальшого розвитку:

- класифікація комунальних підприємств за чотирма класифікаційними ознаками, а саме: за підпорядкуванням органу місцевого самоврядування – розподіляє комунальні підприємства за органами місцевого самоврядування, які їх створили; за сферою діяльності – здійснює поділ комунальних підприємств за функціями, які вони виконують; за системою фінансування – здійснює поділ комунальних підприємств за джерелами їх фінансування; за суб'єктом обслуговування;

- підходи до застосування аналітичного інструментарію для виявлення загальних тенденцій результатів діяльності та визначення найбільш інвестиційно привабливих комунальних підприємств за допомогою трендових моделей;

- методичні підходи для виявлення найбільш значущих факторів за допомогою використання регресійної моделі на базі покрокового кореляційно-регресійного аналізу, що впливають на рівень ефективної діяльності комунальних підприємств, такі як коефіцієнт зносу основних засобів, продуктивність праці одного працівника, коефіцієнт швидкої ліквідності (платоспроможності);

- концептуальний підхід до методики оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури, який, на відміну від діючих, був доповнений організаційною та економічною складовими та відповідними показниками;

- теоретичний підхід до розробки та адаптації бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури, який, на відміну від діючих, складається з трьох рівнів прийняття рішень, що відображають різні управлінські моделі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних рекомендацій і розробок, придатних для використання підприємствами різних форм власності та видів діяльності, а також державними органами, професійними організаціями і закладами вищої освіти, зокрема вони стосуються пропозицій щодо методичних аспектів оцінювання ефективності

інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури (Департамент міського господарства Одеської міської ради, акт № 1365 від 04.12.2020 р.); побудови моделі системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств (КП ЖКС «Чорноморський» довідка № 1979 від 31.12.2020); побудови моделі бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури; пропозиції відносно комплексного методичного підходу до оцінювання рівнів ризиковості інвестиційних проєктів, яка здійснюється суб'єктами господарювання комунального сектора із застосування методів математичної статистики (КП електричних мереж зовнішнього освітлення «ОДЕСМІСЬКСВІТЛО» акт №02–16/1 від 02.02.2021); побудови трендових моделей для виявлення загальних трендів щодо розвитку підприємства (КП «СЕРВІСНИЙ ЦЕНТР» довідка № 679-1/01-13 від 11.12.2020).

Наукові розробки дисертації прийняті до використання в навчальному процесі Одеського національного економічного університету під час викладання дисциплін «Економіка підприємства», «Управління якістю і конкурентоспроможністю підприємства», «Планування і контроль на підприємстві», «Управління витратами», «Основи промислового та торговельного підприємництва» (довідка № 01-14/791 від 14.12.2020).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, що містяться в дисертаційній роботі, отримано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних досліджень здобувача. Конкретний вклад автора у праці, опубліковані у співавторстві, наведено в переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні пропозиції, висновки та рекомендації дисертації обговорені та схвалені на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема міжнародних: «Економічний розвиток держави, регіонів, підприємств і підприємництва: проблеми та перспективи» (Запоріжжя, 2017); «Актуальні питання розвитку сучасної економіки, управління та адміністрування» (Київ, 2019); «Напрями та сучасні чинники розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти» (Ужгород, 2020) та всеукраїнських: «Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації світової економіки» (Київ, 2018); «Проблеми міжнародної міграції: оцінка та перспективи вирішення» (Одеса, 2020).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 15 працях, зокрема в колективній монографії (загальним обсягом 60,88 друк. арк., особисто авторові належить 0,6 друк. арк.), 6 статтях у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 2,29 друк. арк.; 3 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав (1 стаття внесена до міжнародної наукометричної бази SCOPUS, 1 стаття у наукових виданнях Європейського Союзу); 5 публікаціях у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 65,93 друк. арк., особисто здобувачеві належить 5,21 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 217 сторінках. Список використаних джерел із 220 найменувань на 22 сторінках. Матеріали дисертації містять 24 таблиці, 21 рисунок та 13 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, наведено теоретичну та інформаційну базу, умотивовано наукову новизну, окреслено практичну цінність отриманих результатів, подано відомості про апробацію й публікації результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні основи управління інвестиціями на підприємствах комунальної інфраструктури»** здійснено поглиблений аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених щодо сутності та значення окремих складових управління ефективністю інвестицій комунальних підприємств, зокрема «управління», «управління ефективністю інвестицій» та «комунальне підприємство». Проаналізувавши підходи до визначення поняття «управління інвестиціями», можемо стверджувати, що під цим терміном розуміється досягнення визначених інвестиційних цілей інвестора, зокрема забезпечення максимізації прибутку (доходу) інвесторів або отримання іншого позитивного результату при мінімальному ступені ризику в поточному та довгостроковому періодах, що залежить від типу та терміну здійснюваної інвестиції

Під управлінням ефективністю інвестування в підприємства комунальної інфраструктури розуміємо процес планування, прийняття рішень, організації, керівництва, мотивації та контролю людських, фінансових, фізичних та інформаційних ресурсів суб'єкта господарювання, утвореного органами місцевого самоврядування, з метою надання послуг з тепло-, світло-, водопостачання, зв'язку, транспортних перевезень, охорони здоров'я, послуг у сфері освіти тощо громадянам, інтереси яких представляють ці органи самоврядування, інвесторам з метою досягнення визначених інвестиційних цілей інвестора, зокрема підвищення рівня самокупності об'єкта інвестування або отримання іншого позитивного результату при мінімальному ступені ризику в поточному та довгостроковому періодах.

Запропоновано авторське уточнене визначення категорії комунальне підприємство, а саме: суб'єкт господарювання, утворений органами місцевого самоврядування у формі юридичної особи, з метою надання послуг з тепло-, світло-, водопостачання, зв'язку, транспортних перевезень, охорони здоров'я, послуг у сфері освіти тощо громадянам, інтереси яких представляють ці органи самоврядування, та працює за принципом самокупності.

Аргументовано важливість вибору певної класифікації комунальних підприємств залежно від таких чотирьох класифікаційних ознак: за

підпорядкуванням органу місцевого самоврядування, за сферою діяльності, за системою фінансування, за суб'єктом обслуговування.

Побудовано модель системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств (Рис. 1), особливістю якої є реалізація структурно-логічної послідовності етапів формування стратегії розвитку підприємства, що базується на застосуванні теорії управління портфельними інвестиціями Марковіца й передбачає формулювання стратегічної концепції розвитку, та її визначення з ідентифікацією проблем і показників ССП, цілепокладання та забезпечення узгодженості, обов'язкової ідентифікації та оцінки портфеля інвестицій, що дозволяє в підсумку планувати операційну діяльність, здійснити подальшу імплементацію та моніторинг результатів.

У другому розділі **«Організаційно-методичні підходи до управління інвестиціями підприємств комунальної інфраструктури»** проведено аналіз ефективності діяльності та інвестиційної привабливості підприємств комунальної інфраструктури, здійснено кореляційно-регресійний аналіз показників діяльності підприємств комунальної інфраструктури, побудовано інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури.

На підставі проведеного аналізу діяльності підприємств комунальної інфраструктури встановлено, що понад 65 % від загальної суми інвестицій в Україні складають кошти підприємств та організацій і лише 9 % складають кошти державного бюджету та 5 % – кошти місцевих бюджетів (Рис. 2).

Доведено, що основний вид діяльності значної частини підприємств комунальної інфраструктури, що потрапили у вибірку, є збитковим. Для підвищення фінансових результатів комунальні підприємства здійснюють інші види діяльності, не пов'язані з основною, що дає можливість їм за результатами всієї діяльності отримувати прибутки.

Рівень зносу основних засобів підприємств комунальної інфраструктури не залежить від того, які види діяльності вони здійснюють, однак найбільш застарілими є основні засоби підприємств, що здійснюють комплексне обслуговування об'єктів та теплопостачання.

На основі аналізу показників результативності функціонування комунальних підприємств та враховуючи соціальну функцію, яку виконують підприємства комунальної інфраструктури, високий рівень зносу основних засобів, низький рівень ефективності основної діяльності через регулювання ціноутворення, пропонується приймати необхідні управлінські рішення щодо підвищення ефективності їхньої діяльності та платоспроможності через залучення інвестицій.

Розрахунок показника ЕВІТДА для досліджуваних підприємств показав, що всі вони, за винятком ОКП «Миколаївоблтеплоенерго», можуть бути інвестиційно привабливими.

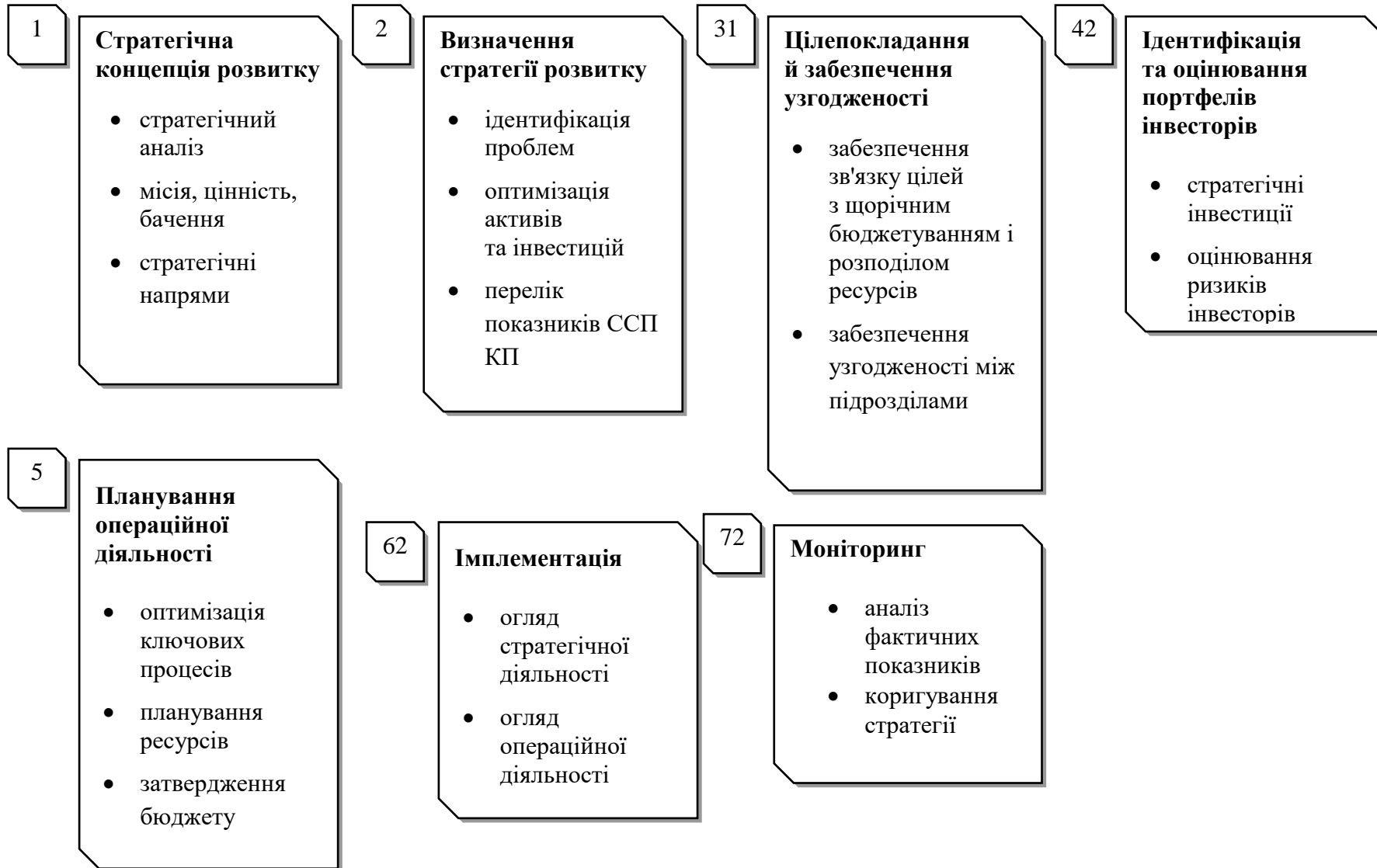

Рис.1. Модель системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств
Джерело: складено автором

Рис. 2. Структура інвестицій за джерелами фінансування в Україні у 2019 році, %

(Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України)

За допомогою стандартної програми кореляційно-регресійного аналізу з використанням сучасного пакета аналізу Excel було здійснено кореляційно-регресійний аналіз показників діяльності підприємств комунальної інфраструктури.

Аналіз кореляційної матриці показав, що найбільш тісні кореляційні залежності спостерігаються між результативною змінною (рентабельність основної операційної діяльності) і такими трьома факторами, як: коефіцієнт зносу основних засобів, продуктивність праці одного працівника, коефіцієнт швидкої ліквідності (платоспроможності):

$$X_3 (r_{Y3} = -0,87502), X_5 (r_{Y5} = 0,72818) \text{ та } X_6 (r_{Y6} = 0,81784).$$

У роботі визначено коефіцієнти еластичності E_j , які показали, що зі зростанням зносу основних виробничих засобів збитковість основної операційної діяльності досліджуваних підприємств підвищується, а підвищення продуктивності праці й коефіцієнта швидкої ліквідності (платоспроможності) призводить до зниження рентабельності основної операційної діяльності підприємств комунальної інфраструктури. Зроблено висновок, що ефективність діяльності комунальних підприємств найбільшою мірою залежить від оновлення основних фондів, оптимальної організації праці та рівня платоспроможності.

Запропоновано класифікацію механізмів інвестування комунальних підприємств, яка включає такі ознаки: метод залучення інвестицій, вид інвестора, вид комунального підприємства й форму одержання інвестицій, та

побудовано інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури.

Розроблено концепцію моделювання прийняття рішень в умовах невизначеності, суть якої полягає в розробці різних сценаріїв розвитку подій для суб'єкта господарювання із застосуванням техніки моделювання прийняття рішень, урахуваючи різні параметри та характеристики в умовах невизначеності. Обираючи альтернативне рішення, суб'єкт керується, з одного боку, перевагою ризику, а з іншого – відповідним критерієм вибору з усіх альтернатив відповідно до його "матриці рішення".

У дисертаційному дослідженні розроблено інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури (Рис. 3), який являє собою систему взаємодії економічних і фінансових методів, способів, що виражаються в організації, плануванні, стимулюванні ефективного використання інвестиційних ресурсів.

В основі управління ефективністю інвестування повинна лежати продумана тарифна політика, що забезпечує прозорість і передбачуваність установлення тарифів, механізм залучення фінансових ресурсів, диверсифікація інвестиційних ресурсів залежно від оцінювання ефективності.

Для оцінювання ефективності інвестування необхідно застосовувати методики, що притаманні комунальній сфері. Важливу роль у розвитку комунальних підприємств традиційно відіграють законодавчі ініціативи, екологічні фактори, прагнення до підтримки інноваційних ініціатив з боку комунальних підприємств. Також управління ефективністю інвестицій неможливо уявити без системи взаємовідносин між інституціями, інтегруванням бізнес-структур та організацій системи обліку та моніторингу.

У третьому розділі «**Оцінка ефективності системи інвестування в об'єкти комунальної інфраструктури**» відображено концептуальний підхід щодо методики оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури. На першому етапі оцінюється громадська значущість інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури, а саме: бюджетна ефективність; соціально-економічна ефективність; оцінка ризиків. Другий етап – оцінювання комерційної ефективності інвестиційного проєкту – був доповнений розробленим автором організаційно-економічним механізмом реалізації інвестиційного проєкту для комунальних підприємств, який базується на економічній та організаційній складових (Рис.4).

Для оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури проведено аналіз впливу внутрішніх факторів на рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств (Табл.1) з використанням методів багатовимірного статистичного аналізу, а саме: ранжування підприємств сфери комунальної інфраструктури за рівнем розвитку кожної кількісної складової в сукупності, що дозволило виокремити серед підприємств лідерів, середняків та аутсайдерів порівнянням значень основних обраних показників з еталоном за методом таксономії.

Знайдений еталон має вигляд:

Еталон 1,280175 -1,54537 1,797375 -1,69218 1,376695

Відстані d_j всіх аналізованих підприємств до еталона розраховано за допомогою евклідової метрики:

$$d_2(z_p, z_0) = [(z_{pk} - z_{0k})^2]^{1/2} . \quad (1)$$

Таблиця 1

Внутрішні фактори, що впливають на рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств

Підприємство	Рентабельність підприємства, % С	Коефіцієнт зносу основних засобів, % Д	Коефіцієнт швидкої платоспроможності С	Частка ДЗ в оборотних активах, % Д	Темп зростання фондоозброєності, % С
1. КП «Одесміськелектротранс»	3,628	43,3	0,049	8,8	110,3
2. КП «Одесміськвітло»	0,019	17,0	0,009	20,3	119,0
3. ОКП «Миколаївоблтеплоенерго»	-15,416	58,8	0,578	77,2	91,6
4. КП «Міськзелентрест»	0,056	26,3	0,081	63,5	104,8
5. КП «Сервісний центр»	0,070	23,0	0,056	70,6	101,8
6. КП ЖКС «Чорноморський»	-0,050	52,0	0,873	97,8	102,0
7. КП «Чорноморськтеплоенерго»	7,081	48,5	1,078	76,7	99,9
8. КП «Чорноморськводоканал»	0,743	41,9	0,315	45,6	111,6
9. КП «Узбережжя Одеси»	-5,500	59,2	0,357	97,6	118,4

Джерело: розраховано автором

Очевидно, чим менша відстань до еталона, тим вищий рівень інвестиційної привабливості.

Розрахунки відстаней усіх об'єктів до еталона, показників схожості з еталоном μ_j (величина, зворотна до d_j), а також ранги кожного підприємства наведено в табл. 2.

Використання цього методу дозволило найбільш коректно й точно визначати кількісний рівень впливу внутрішніх чинників на рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств.

Рис. 3. Інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію КП

Джерело: складено автором

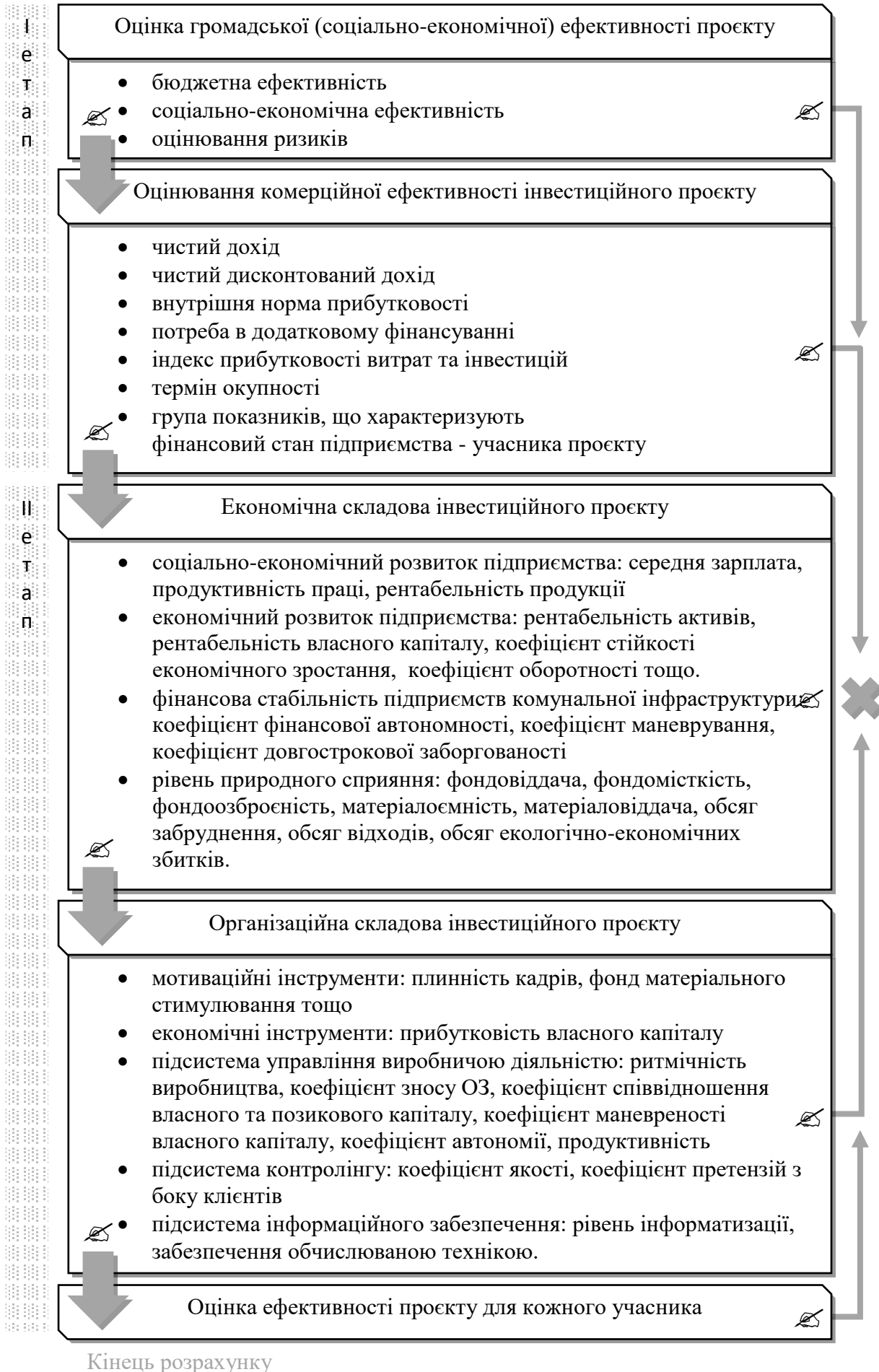

Рис. 4. Концептуальний підхід щодо методики оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури

Ранги досліджуваних підприємств комунальної інфраструктури

	d_j	μ_j	Rank
1. КП «Одесміськеелектротранс»	3,322393	0,231353	3
2. КП «Одесміськесвітло»	2,982046	0,251127	1
3. ОКП «Миколаївоблтеплоенерго»	5,948285	0,14392	9
4. КП «Міськзелентрест»	3,692397	0,213111	5
5. КП «Сервісний центр»	3,96879	0,201256	6
6. КП ЖКС «Чорноморський»	4,259715	0,190124	7
7. КП «Чорноморськтеплоенерго»	3,638069	0,215607	4
8. КП «Чорноморськводоканал»	3,069278	0,245744	2
9. КП «Узбережжя Одеси»	4,758985	0,173642	8

Джерело: розраховано автором

У процесі дослідження здійснено поглиблений аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених щодо сутності та значення бізнес-моделі підприємств комунальної інфраструктури, яка є комплексною системою стратегічних дій і взаємин зі створення цінності для споживача при оптимальному розподілі ресурсів з метою утримання вартості в цілісному ланцюжку її створення.

Сформовано трирівневу структуру бізнес-моделі комунальних підприємств. Її відмінними властивостями є: простота, гнучкість і ефективність, що дозволяють реалізувати базові, власні та керуючі принципи системи роботи підприємств комунальної інфраструктури, які передбачають створення вартості, клієнтоорієнтованість, наявність налаштованих внутрішніх процесів та компетенцій, а також у який спосіб фірма генерує грошовий потік. До цих чотирьох компонентів додано конкурентну стратегію. Цим характеристикам відповідає структура, що включає блоки маркетингу й логістики, інновацій та надання якісних послуг і подальшого моніторингу.

За результатами дослідження здійснено апробацію висунутих автором рекомендацій щодо впровадження цієї бізнес-моделі на підприємствах комунальної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення, наукове обґрунтування та нове вирішення важливого прикладного завдання – розроблення теоретико-концептуальних та інструментарно-методичних засад підвищення ефективності управління інвестиціями в підприємствах комунальної сфери. У процесі дослідження зроблено такі висновки:

1. Дослідження показали, що сучасний стан функціонування комунальної інфраструктури характеризується низкою проблем. Аналіз змісту та призначення комунальних підприємств дозволив розробити авторський підхід до визначення категорій “комунальне підприємство”, термінів

«управління», «управління інвестиціями» (що включає в себе й управління ефективністю здійснюваних інвестицій), сформувавши основні переваги діяльності таких суб'єктів господарювання.

2. У роботі на основі аналізу офіційної інформації органів місцевого самоврядування щодо основних типів та видів комунальних підприємств, які функціонують в Україні, розроблено класифікацію комунальних підприємств за чотирма класифікаційними ознаками: за підпорядкуванням органу місцевого самоврядування – розподіляє комунальні підприємства за органами місцевого самоврядування, які їх створили; за сферою діяльності – здійснює поділ комунальних підприємств за функціями, які вони виконують; за системою фінансування – здійснює поділ комунальних підприємств за джерелами їх фінансування; за суб'єктом обслуговування.

3. Визначено основні джерела фінансування комунальних підприємств України, відповідно до затверджених інвестиційних програм, а також виділено основні напрями діяльності щодо залучення інвестицій агентствами регіонального розвитку. Досліджено базові принципи здійснення процесу інвестування та управління цим процесом. Розкрито основні проблеми, з якими стикаються суб'єкти комунальної інфраструктури під час освоєння бюджетних або інвестованих у них коштів.

4. Побудовано модель системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств, особливістю якої є реалізація структурно-логічної послідовності етапів формування стратегії розвитку підприємства, що базується на застосуванні теорії управління портфельними інвестиціями Марковіца та передбачає формулювання стратегічної концепції розвитку, визначення стратегії розвитку з ідентифікацією проблем та показників ССП, цілепокладання та забезпечення узгодженості, обов'язкової ідентифікації та оцінки портфеля інвестицій, що дозволяє в підсумку планувати операційну діяльність, здійснити подальшу імплементацію та моніторинг результатів.

5. Аналіз основних показників діяльності підприємств комунальної інфраструктури показав, що практично всі вони мають значні проблеми із застарілими основними засобами, дебіторською заборгованістю, низьким рівнем платоспроможності, однак згідно з показником EBITDA деякі з них можуть бути привабливими для інвесторів.

6. Проведений аналіз кореляційної матриці показав, що найбільш тісні кореляційні залежності спостерігаються між рівнем ефективності й такими трьома факторами, як: коефіцієнт зносу основних засобів, продуктивність праці одного працівника, коефіцієнт швидкої ліквідності (платоспроможності). Знайдені коефіцієнти еластичності E_j показують, що із зростанням зносу основних виробничих засобів на 1% збитковість основної операційної діяльності досліджуваних підприємств підвищується в середньому на 1,88 процентних пункта, а підвищення продуктивності праці й коефіцієнта швидкої ліквідності (платоспроможності) на один відсоток призводить до зниження рентабельності основної операційної діяльності підприємств комунальної інфраструктури на 0,74 та 0,07 процентних пункта. Зроблено висновок, що ефективність діяльності комунальних підприємств найбільшою мірою залежить

від рівня оновлення основних фондів, оптимальної організації праці та рівня платоспроможності.

7. Розроблено інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури, який включає інвестиційну, інституційну, методичну і нормативно-правову складові та є системою взаємодії економічних і фінансових методів, способів, що виражаються в організації, плануванні, стимулюванні ефективного використання інвестиційних ресурсів.

8. Запропоновано комплексний методичний підхід до рівнів ризиковості інвестиційних проєктів на державному рівні. Доведено, що у зв'язку з переходом суб'єктів комунального господарства за умов децентралізації на необхідність самоокупності, останнім необхідно під час оцінювання сформованих ними інвестиційних проєктів використовувати усталену на практиці методику оцінювання ризиків та невизначеностей, яка здійснюється суб'єктами господарювання приватного сектора із застосування або експертних оцінок, або методів математичної статистики.

9. Концептуальний підхід щодо методики оцінювання ефективності інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури, який складається з двох етапів – оцінювання громадської значущості інвестиційних проєктів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури та оцінювання ефективності участі у проєкті – доповнений організаційно-економічним механізмом реалізації інвестиційного проєкту для комунальних підприємств, який використовується на другому етапі й базується на економічній та організаційній складових і відповідних показниках.

10. Запропоновано методику оцінювання комерційної ефективності інвестиційних проєктів доповнити розрахунком впливу внутрішніх факторів на рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств, який дозволить отримати кількісну та неупереджену думку щодо загального рівня інвестиційної привабливості КП. У результаті проведених досліджень здійснено розрахунок рівня впливу п'яти внутрішніх показників на інвестиційну привабливість дев'яти комунальних підприємств півдня України. Після проведення критичних досліджень розглянуто перелік техніко-економічних ознак, що визначали рівень інвестиційної привабливості комунальних підприємств, були застосовані такі змінні, які були визначені на базі економічної теорії: рентабельність підприємства, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт швидкої платоспроможності; частка ДЗ в оборотних активах, темп зростання фондоозброєності. За своєю економічною сутністю були класифіковані стимулятори та дестимулятори й визначені підприємства-лідери та аутсайтери.

11. Розроблено теоретико-концептуальні засади формування бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури, яка визначає бізнес-модель підприємств комунальної інфраструктури як комплексну систему стратегічних дій і взаємин зі створення цінності для споживача при оптимальному розподілі ресурсів з метою утримання вартості в цілісному

ланцюжку її створення. Побудовано концептуальний підхід до розробки та адаптації бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури. Концепція складається з трьох рівнів прийняття рішень: «Базовий», «Власний підприємницький» та «Керівні принципи». Потреба в трьох рівнях відображає різні управлінські моделі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи в колективних монографіях:

1. Кузіна Р. В., Ковальський А. О. Інвестування в комунальний сектор економіки: питання оподаткування. *Облік і оподаткування: сучасний стан та перспективи розвитку* : монографія / за ред. Р. В. Кузіної. Харків: «Діса плюс», 2019. 200 с. (60,88 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проаналізовані проблемні питання оподаткування інвестиційних операцій*. С. 185-198. (0,6 д.а.)

Статті в наукових фахових виданнях України, більшість з яких включені до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Ковальський А. О. Переваги діяльності підприємств комунальної інфраструктури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 17. С. 110-112. (0,32 д.а.)

3. Ковальський А. О. Щодо питання класифікації комунальних підприємств в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 26, ч. 1. С. 140-143. (0,47 д.а.)

4. Ковальський А. О. Залучення інвестицій у комунальний сектор економіки: механізми фінансування. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 2 (14). С. 134-137. (0,56 д.а.)

5. Ковальський А. О. Щодо дефініції бізнес-моделі для підприємств комунальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27, ч. 1. С.121-123. (0,5 д.а.)

6. Кузіна Р. В., Ковальський А. О. Трендовий аналіз діяльності підприємств комунальної інфраструктури як передумова ефективного інвестування. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 2(68). С. 210-213. (0,43 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проаналізовано тенденцію розвитку досліджуваних показників шляхом побудови трендів*. (0,2 д.а.)

7. Кузіна Р. В., Ковальський А. О. Платоспроможність як запорука ефективного інвестування. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 3 (114). Ч.1. С. 147-150. (0,51 д.а.). *Особистий внесок здобувача: проведений аналіз показників платоспроможності підприємств комунальної сфери*. (0,3 д.а.)

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Ковальський А. А. Бизнес-модель управления на предприятиях коммунальной инфраструктуры. *Economics, Social and Engineering Sciences*. 2019. Year 2, Nr. 3-4. P. 96-101. URL : <http://ecosoen.ulim.md/assets/Files/KOVALSKII.pdf> (Last accessed: 29.03.2020). (0,48 д.а.)

9. Kovalskyi A. Modelling Decision Making under Uncertainty for Strategic Forecasting. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8. Issue 3. P.7251-7255. (0,6 д.а.) (*Scopus*)

10. Kovalskyi A. Methods of risk management of investment projects' expertise of municipal infrastructure enterprises. *Three Seas Economic Journal*. 2020. Vol. 1. No. 4. P. 97-101. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/threeseas> (Last accessed: 12.01.2021).(0,47 д.а.)

Матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій:

11. Ковальський А. О. Аналіз структури діючих суб'єктів комунальної власності в Україні. *Економічний розвиток держави, регіонів, підприємств і підприємництва: проблеми та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 6 травня 2017 р. Запоріжжя : Запорізька державна інженерна академія, 2017. С. 35-37. (0,12 д.а.)

12. Ковальський А. О. Механізм фінансування підприємств комунальної інфраструктури: публічно-приватне партнерство. *Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації світової економіки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 листопада 2018 р. Київ : Національний університет харчових технологій, 2018. С. 57-58. (0,15 д.а.)

13. Ковальський А. О. Роль бізнес-моделі в корпоративному управлінні. *Актуальні питання розвитку сучасної економіки, управління та адміністрування* : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 28 грудня 2019 р. Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. Ч. 1. С. 75-76. (0,17 д.а.)

14. Кузіна Р. В., Ковальський А. О. Публічно-приватне партнерство: досвід України. *Напрями та сучасні чинники розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти* : матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., 8 травня 2020 р. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 69-71. (0,1 д.а.) *Особистий внесок здобувача: проаналізовані переваги такого механізму залучення інвестиційних коштів як публічно-приватне партнерство.* (0,05 д.а.)

15. Кузіна Р. В., Ковальський А. О. Організаційно-методичні аспекти аналізу ефективності інвестиційних проектів для комунальних підприємств. *Проблеми міжнародної міграції: оцінка та перспективи вирішення* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 травня 2020 р. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2020. С. 58-59. (0,17 д.а.) *Особистий внесок здобувача: розглянуті організаційні аспекти аналізу ефективності інвестиційних проектів для комунальних підприємств.* (0,06 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Ковальський А. О. Управління ефективністю інвестування в підприємства комунальної інфраструктури. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2021.

Дисертацію присвячено вирішенню теоретико-концептуальних та інструментарно-методичних питань підвищення ефективності управління інвестиціями в підприємствах комунальної сфери.

Побудовано модель системи управління стратегічним плануванням комунальних підприємств, яка є структурно-логічною послідовністю етапів формування стратегії розвитку підприємства, що базується на застосуванні теорії управління портфельними інвестиціями Марковіца. За допомогою кореляційно регресійного аналізу запропоновано методіку відбору найбільш значущих факторів підвищення ефективності діяльності комунальних підприємств. Розроблено інституційний механізм залучення фінансових ресурсів у модернізацію комунальної інфраструктури, який включає інвестиційну, інституційну, методичну та нормативно-правову складові. Розроблено концептуальний підхід щодо методіки оцінювання ефективності інвестиційних проектів з урахуванням специфіки підприємств комунальної інфраструктури. Розроблено теоретико-концептуальні засади формування бізнес-моделі управління на підприємствах комунальної інфраструктури.

Ключові слова: управління ефективністю інвестицій, комунальні підприємства, стратегічне планування, організаційно-економічні умови підвищення ефективності інвестицій, бізнес-модель.

АННОТАЦИЯ

Ковальский А. А. Управление эффективностью инвестирования в предприятия коммунальной инфраструктуры. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2021.

Диссертация посвящена решению теоретико-концептуальных и инструментально-методических вопросов повышения эффективности управления инвестициями на предприятиях коммунальной сферы.

Построена модель системы управления стратегическим планированием коммунальных предприятий, которая является структурно-логической последовательностью этапов формирования стратегии развития предприятия, основанный на применении теории управления портфельными инвестициями Марковича. С помощью корреляционно регрессионного анализа предложена методика отбора наиболее значимых факторов повышения эффективности деятельности коммунальных предприятий. Разработан институциональный

механизм привлечения финансовых ресурсов в модернизацию коммунальной инфраструктуры, который включает инвестиционную, институциональную, методическую и нормативно-правовую составляющие. Разработан концептуальный подход к методике оценки эффективности инвестиционных проектов с учетом специфики предприятий коммунальной инфраструктуры. Разработаны теоретико-концептуальные основы формирования бизнес-модели управления на предприятиях коммунальной инфраструктуры.

Ключевые слова: управление эффективностью инвестиций, коммунальные предприятия, стратегическое планирование, организационно-экономические условия повышения эффективности инвестиций, бизнес-модель.

ABSTRACT

Kovalsky A. A. Management of investment efficiency in public utilities enterprises. - Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – «Economics and management of enterprises (according the types of economic activities)». – Odesa National Economic University, Odesa, 2021.

The thesis is devoted to the solution of theoretical and conceptual and methodological issues of improving the effectiveness of investment management at the enterprises of the public utilities area.

Improved interpretation of definitions "public utilities", "business model of management at enterprises of public utilities", "investment management" (including the management of the effectiveness of investments carried out), form the main advantages of such business entities. The classification of utilities in four classification features has been expanded according to the level of subordination to the local self-government body, public utilities are distributed according to the type of local self-government body that created them; by field of activity, carries out the division of utilities according to the functions that they perform; according to the financing system, carries out the division of utilities according to the sources of their financing; as well as the last fourth classification feature - for the service subject.

A model of a strategic planning management system was built, a distinctive feature of which is the implementation of a structural and logical sequence of stages of the formation of an enterprise development strategy based on the use of the theory of portfolio investment of Markovitz and involves the formulation of a strategic development concept, the definition of a development strategy with the identification of problems and indicators of the BSC, goal setting and ensuring consistency, mandatory identification and assessment of the investment portfolio, ultimately allows you to plan operational activities, carry out further implementation and monitor results. Based on the economic indicators, using the correlation regression analysis, the method of selection of the most significant factors to improve the efficiency of utilities are proposed such as: the coefficient of depreciation of fixed assets, labor productivity of 1 employee, the coefficient of quick liquidity (solvency.). The found coefficients of elasticity E_j show that with the growth of the depreciation of fixed assets, the unprofitability of the main operating activities of the studied enterprises increases. An institutional mechanism has been developed to

attract financial resources to the modernization of the public infrastructure, which includes investment, institutional, methodological and regulatory components and is a system of interaction between economic and financial methods, ways expressed in the organization, planning, stimulating the effective use of investment resources.

A comprehensive methodological approach to the levels of riskiness of investment projects at the state level has been proposed. It has been proved that in connection with the transition of public utilities in the context of decentralization to self-sufficiency, the latter need to use the established practice of risk and uncertainty assessment methodology when evaluating investment projects formed by them, which is carried out by private sector entities using either expert assessments or mathematical statistics methods.

The methodology for assessing the effectiveness of investment projects, taking into account the specifics of utility infrastructure enterprises, namely, assessing the social significance of investment projects taking into account the specifics of utility infrastructure enterprises and evaluating the effectiveness of participation in the project, was supplemented by an organizational and economic mechanism for implementing an investment project for utilities, which is used at the second stage and is built on economic and organizational components and related indicators. In turn, the methodology for assessing the commercial efficiency of investment projects has been improved in terms of calculating the influence of internal factors on the level of investment attractiveness of utilities using the taxonomy method. The theoretical and conceptual foundations for the formation of a business model of management at enterprises of public utilities have been developed.

Key words: investment efficiency management, utilities, public utilities infrastructure, project efficiency, strategic planning, organizational and economic conditions for increasing investment efficiency, business model.